

Läsliv

2015 #3

Det ska
vara enkelt
att läsa

EN TIDSKRIFT FRÅN MYNDIGHETEN FÖR TILLGÄNGLIGA MEDIER

Livfullt
gotländskt
bibliotek

5

intressanta
isländska
böcker

Laleh Zarei:

**”Talböckerna
gjorde att jag
överlevde”**

TEMA LÄTTLÄST: MATS AHLSEN SKRIVER LÄTT OCH KÄRNFULLT

Talböcker ökar trivselen i skolan

Barn och ungdomar är de som ökar mest bland talboksläsarna. Denna trend är tydlig både i Sverige och i Danmark. Och en dansk undersökning visar att ju mer frekvent eleverna använder talböcker desto troligare är det att de läser läxor och att de trivs i skolan. Förväntningarna på att studera efter grundskolan ökar dessutom. Talböcker gör alltså skillnad för eleverna!

MTM gör i år en extra satsning på skolan och erbjuder bland annat demokonto för att testa nedladdning och besök av vår skolbibliotekarie Helena Nordqvist. Läs mer på sidan 12.

MTM gör en extra satsning på skolan.

Lena Boqvist

Lena Boqvist
redaktör

8

INNEHÅLL SEPTEMBER

- 3** Nytt från MTM
- 4** Tema lättläst: Författaren Mats Ahlsén
- 8** Bibliotek & bok: Korpens bibliotek
- 12** Barn & ungdom: MTM satsar på skolan
- 13** Barn & ungdom: Boktips och nyheter
- 14** Porträttet: Talboksläsaren Laleh Zarei
- 17** Nyheter i korthet
- 18** Utblick världen: MTM besöker Danmark
- 22** 5 frågor till Jesper Klein
- 23** Tidsfördriv
- 24** Boktips: Islandshöst

Läsliv ges ut av Myndigheten för tillgängliga medier. Citera oss gärna men ange källa. **September 2015 nr 3. Utgivning:** 4 nr/år. Nästa nummer kommer ut i december 2015. **Ansvarig utgivare:** Roland Esaïasson. **Redaktör:** Lena Boqvist, lena.boqvist@mtm.se. **Grafisk form:** Oktavilla. **Layout:** Carina Gerdin, Marita Forsberg. **Redaktion:** Lena Boqvist, Katarina C. Carlsson, Carina Gerdin, Anna Gustafsson Chen, Marita Forsberg, Camilla Batal. **Tryck:** Lenanders Grafiska. **Adress:** MTM, Box 5113, 121 17 Johanneshov. **Kostnadsfri prenumeration:** Registrera dig via lasliv@mtm.se. Finns som tryckt version, taltidning samt på mtm.se. **Telefon till växel:** 08-580 02 700. **Internet:** www.mtm.se. **ISSN:** 2001-7103. **Omslagsfoto:** Marita Forsberg (på bilden Laleh Zarei).

Nu ligger vi på MTM i startgroparna för att aktivt delta i utredningen om en Nationell biblioteksstrategi. Vi vill marinera den med tillgänglighet och inkludering, smakar som demokrati!

Roland Esaiasson, generaldirektör MTM

Känner du till att det finns taltidningar?

Ingrid Stockman, pensionär

– Jag visste att man kan läsa tidningen

i datorn, men inte att man kan få den inläst. Det är en bra idé, men än så länge gillar jag nog pappers-tidningen bättre.

Anna-Lena Bergsten, bibliotekarie

– Ja, jag arbetar ju på biblio-

tek, så jag känner till att det finns både talböcker och taltidningar. En mycket bra tjänst!

Sten Hamberg, pensionär

– Ja, det kände jag till. Jag vet att man kan

läsa tidningen på internet också. Men om jag inte får papperstidningen till morgonkaffet så blir jag förbannad!

Carolina Sundberg, receptionist

– Ja, det har jag hört talas om, men jag vet

inte så mycket om det – jag vet inte hur det fungerar eller hur man skaffar sig det. Det är ju jättebra för gamla, som till exempel mina morföräldrar.

Höstens konferenser & mässor

• Bok- och biblioteksmässan

24–27 september är MTM på Bokmässan. I monter B04:40 finns LL-förlaget, 8 Sidor och Legimus och i monter C02:40 presenteras hela myndigheten. Missa inte prisutdelningen av Amy-priset och våra föreläsningar! Plats: Göteborg.

• Informationsdag om talböcker

12 oktober bjuder MTM in till en informationsdag för dig som precis har börjar arbeta med talböcker och tillgängliga medier på bibliotek. Plats: Stockholm.

• Daisy-konferens

19–20 november har Svenska Daisy-konsortiet och MTM sin årliga konferens. Konferensen heter Bemötande och tillgänglighet! Tekniskt står också på agendan. Plats: Stockholm.

• Informationsdag för gymnasiebibliotek

27 november arrangerar Internationella biblioteket och MTM en informationsdag. Den heter Allas gymnasiebibliotek? Utmaning och inspiration för arbete med mångspråkiga och tillgängliga medier. Plats: Stockholm.

Mer information och anmälan finns på MTM:s webbplats mtm.se.

Bokklubbar för unga och vuxna

MTM startar två bokklubbar i höst. En vänder sig till läsare från 12 år och innehåller lättlästa ungdomsböcker på engelska. De flesta boktips finns både som talbok och punktskriftsbok. Den andra bokklubben vänder sig till vuxna punktskriftsläsare. Temat är litteratur från hela världen. Den som går med i klubben får ett boktips i månaden samt annat smått och gott. Första brevet skickas i slutet av oktober.

Är du nyfiken på någon av bokklubbarna? Skicka namn och e-postadress till info@mtm.se. Välkommen!

ILLUSTRATION: CARINA GERDIN

Axel, 33 år gammal. Vid denna ålder flyttas han till Vipeholms sjukhus i Lund.

Axel som barn med sin mamma Alfhild.

Patienter på Vipeholm.

Mats Ahlsén har kartlagt släktingens livsöde.

FÖRFATTARFOTO: SUSANNE KRONHOLM

Författaren Mats Ahlsén kan konsten att berätta en historia på lättläst, kärnfull svenska. Han har också det tålamod som krävs för att leta i arkiv och lägga pussel, bit för bit. Vem var Axel, som föddes i Uppland år 1903 med en intellektuell funktionsnedsättning? Han som kallades för sinnesslö och idiot.

TEXT KATARINA C. CARLSSON **FOTO** UR BOKEN AXEL VAR EN IDIOT

Mats Ahlsén pusslar ihop en bok

Mats är släkt med Axel och hans bok **Axel var idiot** är historien om Axels liv. Men det är också en berättelse om hur Sverige behandlat intellektuellt funktionsnedsatta människor under 1900-talet. Hur vården gått från att vara hård och auktoritär till att bli mer mänsklig och omhändertagande.

– Jag ville skriva en biografi om en osynlig person som till och med var osynlig när han levde. Så enkel var min grundidé. Historien om Axel fanns i min familj och jag bestämde mig för att göra Axel till en viktig person, inte en anonym vårdtagare. Att skriva på lättläst svenska är en utmaning, lägger Mats till. Vissa delar av historien har jag fått lämna för att inte handlingen ska bli yvig och överskådlig.

I mitten av 1800-talet fick personer med intellektuell funktionsnedsättning vård i hemlika boenden. Sedan såg någon

stordriftsfördelarna inom vården; att ha kompetens och personal samlade på en och samma plats, och man byggde upp stora institutioner.

Men det blev problematiskt att samla så många personer med oro, ångest och ilska på en och samma plats. Det blev ofta stökigt och bråkigt, och omsorgen om individerna försvann i ett myller av regelverk.

Det här är ett vemodigt tidsdokument, skrivet som en påminnelse så att vi inte glömmer Axel och andra som utsattes för fysiska och psykiska övergrepp.

Mats Ahlsén beskriver en tid där hierarkierna är starka och de längst ner i hierarkin inget har att säga till om. Axels familj är statare och har väldigt lite makt över sin situation. När Axel flyttas till Vipeholms anstalt för sinnesslöa, 60

Jag ville göra
Axel till en
viktig person.

Mats Ahlsén är journalist och författare. Han var i många år chefredaktör på den lättlästa tidningen **8 sidor**. Mats har tidigare skrivit boken **Ingen ska få veta**, en fotoberättelse, också den på lättläst svenska.

mil bort från hemmet, tar det mer än ett år innan mamman får veta om att sonen flyttat. Hon skriver brev till läkarna och får endast korta noteringar till svar.

"Axel Bergman är fortfarande ytterst livlig och tjugig." "Han mår bra."

"Det går bra att sända godsaker till hans födelsedag."

Med släktens godkännande har Mats

Ahlsén fått ut journaler och bildmaterial som underlag till berättelsen.

– I arkiv och journaler kunde jag hitta spår av Axel, till och med citat över saker han sade. Det ger en bild av honom som person och av hur sårbar han var, berättar Mats.

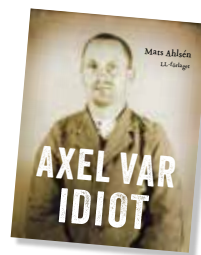
Orden vittnar om en tillvaro där Axel ofta känner sig kränkt och missförstådd. Det står att han stör och är skrikig och viftar med armarna. Axel är ofta ledsen och han gråter. När andra retar honom så slåss han, men oftare blir han slagen. Nästan varje vecka får han sår eller blåmärken, och han får gå med brutet ben i flera månader innan någon märker hans smärta. Miljön som han och medpatienterna vistas i är både våldsam och högljudd.

Även om det finns journalanteckningar om Axel och hans liv, är det svårt att veta exakt hur Axel hade det och hur han kände det. Men det finns andra tidsdokument som Mats har knutit till historien. Vipeholms-experimenten är ett sådant exempel. En del av patienterna fick äta massor av kola,

för att se hur det påverkade tandhälsan. Ett medicinskt experiment som orsakat etisk debatt.

– Ibland har jag gjort antaganden om vad Axel kände och upplevde. Jag var ju inte där. Men rädsla, sorg och ilska går att beskriva. Den som blir slagen blir ledsen. Den som blir fastspänd i sängen blir rädd, säger Mats.

Axel får på ålderns höst lämna Vipeholm. Han flyttar till ett boende nära sin mamma och sina syskon. Här får han själv bestämma hur han vill ha sina dagar. Han gör utflykter, fikar i trädgården med vänner och så målar han tavlor som får hänga på väggarna. ●

Mats Ahlséns bok finns att köpa via LL-förlagets webbplats. Den finns även som talbok. **L T**

Missa inte! Samtal mellan Mats Ahlsén och förlagsredaktören Anette Nyman på LL-förlaget.

Torsdag den 24 september klockan 11.00-11.20 på Bokmässan i Göteborg.

Årets bästa lättlästa bibliotek korat

Linköpings stadsbibliotek är årets bästa lättlästa bibliotek enligt MTM. Den 9 september tog de emot priset.

– Hösten 2012 satte vi upp ett mål, att vi skulle bli årets lättlästa bibliotek 2015. Och det blev vi! Det är klart att vi är jättegla för det här priset! säger Anna Fahlbeck, bibliotekarie.

Hon berättar att biblioteket har fått extra resurser från kommunen så att de har kunnat arbeta med frågan på olika vis, bland annat med verksamheter för äldre.

Läs motiveringen och om priset på mtm.se.

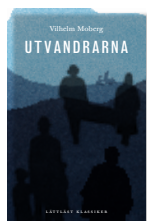
Nöjda. Anna Fahlbeck och Kristina Lundwall Linköpings stadsbibliotek.

Höstens lättlästa böcker

Här presenterar vi några av LL-förlagets åtta nya böcker. Välj bland skräck, fakta, nyskrivna noveller och en klassiker i nytt lättare format.

TEXT KATARINA C. CARLSSON

Utvandrarna av Vilhelm Moberg

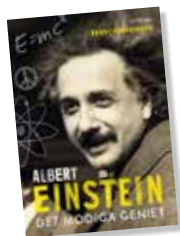

Äntligen finns Vilhelm Moberg, ett av svensk litteraturs riktigt stora författarskap, på lättläst svenska. Många teman i Utvandrarna passar för diskussioner i skolan och andra former av litteratursamtal: fattigdom, svensk historia, flykt, strävan efter en bättre tillvaro, oron för barn och kommande generationer. Mobergs humor och en viss portion av den småländska dialekten finns dessutom med i Cecilia Davidssons känsliga bearbetning. Kommer även som talbok i oktober.

Albert Einstein av Bengt Fredrikson

Att förklara Einstein lättläst är en utmaning, och Bengt Fredrikson har antagit den!

Mycket i Albert Einsteins liv är aktuellt än i dag – hur skolundervisning funkar för olika individer, krig och fred, Israel-Palestina, hur vetenskap kan och ska användas. Dessutom är det 100 år sedan Einstein presenterade sin allmänna relativitetsteori.

Katten som inte ville dö av Tony Samuelsson

Katten som inte ville dö är en enkel och kärleksfull berättelse om saknaden efter en katt och hur viljan att tro kan sätta igång fantasin.

Tony Samuelsson har skrivit denna fina och hjärteknipande bok på läsnivå 1, alltså på enklaste nivå.

Jag heter död av Lena Arro

Det är en vidrig stank i duschen på campingplatsen. Hur mycket man än städar vill inte lukten försvinna. En dag hittar barnen blodiga slamsor i duschen.

Gunnar Kajko har fått sitt högerben avsågat i den stora sågen. Men vart har benet tagit vägen? Karusellen snurrar på det öde nöjesfältet. Det är härligt att ha ett helt tivoli för sig själv,

för det är väl ingen annan där?

Lena Arros samlingsvolym innehåller 13 skräckhistorier, varav tre är nyskrivna.

Du kan beställa böckerna på lattelast.se.

Susanne Sandberg är Årets läsombud

– Det känns jätteroligt, vi är många som har jobbat länge med att få fler människor att läsa, säger årets vinnare Susanne Sandberg som arbetar på Träffpunkt LSS i Skövde. Jag ser utmärkelsen som en möjlighet att sprida kunskap om vilka arbetsredskap vi kan få via MTM. Förhoppningsvis kan jag nå människor som inte vet att lättläst finns.

Priset Årets läsombud delas ut till ett läsombud eller en högläsare som har gjort extra fina insatser för att främja läsningen inom LSS-omsorgen eller äldreomsorgen. Priset är 10 000 kronor.

– Susanne är verkligen en värdig vinnare. Hennes insats som läsombud och läsombudsinspiratör är ett föredömligt exempel på hur vi kan skapa ökad tillgänglighet till böcker och tidningar, säger Roland Esaiasson, MTM:s generaldirektör.

Ny broschyr för läsombud

MTM har tagit fram en ny broschyr som riktar sig till läsombud inom omsorgen och frivilliga högläsare. **Läsombud och högläsare – för äldre och personer med funktionsnedsättning** finns att beställa på mtm.se.

Övar. Astrid Pettersson kämpar på med spelaren, Marianne Persson och Gunnel Westergren tittar på.

Bibliotek. – Det bästa med jobbet är människorna man möter och alla samtal, säger Karin Blomquist.

Fika. Kaffebröd både på bordet och i spelarna.

Korpens bibliotek är ett av Gotlands minsta bibliotek. En sjudande verksamhet, på 55 kvadratmeter med gotlandsrekord i nedladdning av talböcker.

TEXT OCH FOTO MARIA KIMBERG

Sjudande verksamhet på Korpens bibliotek

Korpens bibliotek är litet och fräscht. Det ligger vid entrén till ett område som utvecklats till något av ett vårdcentrum i Visby. Biblioteket är ljust och soligt, med fina textiltryck på möbler och draperier, och med en glasad vägg mot färdtjänstbilarna utanför. Här finns en liten sittgrupp med dagstidningar och tidskrifter och en talboksspelare laddad med taltidningar.

I närheten av biblioteket finns två vårdcentraler, syncentral, logopedmottagning, folktandvård, psykiatri, rehab med vårdplatser, och all BVC-verksamhet i Visby. Hit kommer mängder av besökare dagligen, av alla de slag. Och eftersom Gotland saknar landsting har verksamheterna samma huvudman; Region Gotland.

– Samarbetet underlättas verkligen av att vi ligger nära varandra, och har samma uppdragsgivare, säger Karin Blomquist, bibliotekarie på Korpens bibliotek.

Och exemplen på samarbete är många.

Några av dem är att ta fram kokböcker åt Syncentralens köksgrupp (se artikel

nästa sida), stödja BVC med ”språkpåsar” för barn som väntar på att få träffa en logoped, och driva läsecirklar för talboks-låntagare och andra äldre. Till hösten ska biblioteket starta en skrivarkurs, för människor som vill skriva ner sina livsberättelser.

Karin Blomquist berättar att trycket på biblioteket ökar stadigt, år från år. I förhållande till sin storlek är Korpen det bibliotek som laddar ned överlägset flest talböcker på Gotland. Korpens nedladdning stod för nästan 20 procent av de totalt cirka 11 000 talböcker som laddats ned på ön senaste året.

– Vi satsar mycket på att ge talbokslåntagarna snabb service, de ska inte behöva köa för en talbok.

– Det är också lätt för låntagarna att nå oss här, bussen stannar precis utanför. Dessutom passar många på att komma in när de ändå har andra ärenden i huset. En del kommer in bara för att läsa tidningen.

Vi satsar
mycket
på snabb
service.

Karin har arbetat som bibliotekarie i många år, bland annat som barnkonsulent på länsavdelning och som ansvarig för en biblioteksfilial på landet:

– Men här får jag faktiskt många fler och mera avancerade frågor än vad jag fått på mina tidigare biblioteksjobb. Vi har ju väldigt många äldre låntagare, som läser mycket, diskuterar och hänger med. Vi ägnar ofta tid åt varje låntagare, de sköter sig inte själv. Och antalet besökare ökar hela tiden.

– Vi kommer många gånger väldigt snabbt in i viktiga och väsentliga samtal. Hit kommer människor när de kanske precis

fått ett livsavgörande besked, det kan vara både sorg och glädje.

Karin har en heltidstjänst som bibliotekarie på Korpen, till sin hjälp har hon också en biblioteksassistent på 15 timmar i veckan. Biblioteket är öppet måndag-torsdag 10-15 och fredag 12-15.

– Det bästa med jobbet är alla människor jag möter, och de samtal som uppstår, kring böcker och livet.

– Det jag önskar mig emellanåt är mera tid, för reflektion och utvecklingsarbete. Ibland är det stressande att inte kunna gå vidare med fler av de nya idéer som hela tiden dyker upp, säger Karin Blomquist. ●

"Vart tog nu de möra skorporna vägen? Nu har jag hamnat på fel recept igen!" Marianne, 85, går på kurs för att laga mat med hjälp av talböcker.

TEXT OCH FOTO: MARIA KIMBERG

Hoppa mellan skorpor och aioli

I samma hus som Korpens bibliotek i nordöstra Visby ligger också Region Gotlands Syncentral. Samarbetet mellan bibliotek och Syncentral är tätt, det visar bland annat dagens sammankomst kring att läsa kokböcker som talböcker.

Mitt i högsommaren träffas fem matlagningsglada damer, de flesta i åldern 75+, för att lära sig använda talbokspelarna bättre. Gemensamt för dem alla är att de lagat mycket mat, men fått problem på äldre dagar när synen blivit kraftigt försämrad. Därför har de träffats vid fyra tillfällen under våren på Syncentralen, för att prata om hur de kan underlätta arbetet i köket. Gruppen har pratat om allt från att

ha struktur i köket, märka upp kryddburar, praktiska skärverktyg, till kontrastfärgers betydelse. Man kan till exempel steka i vita stekpannor och ha rätt belysning. I träningsköket har det lagats köttfärs, fisk och bakats, allt med hjälp av talböcker. Nu, mitt i juli, är det dags för en uppföljning.

– Jag tycker att det är roligt att prova nya rätter, men det är inte så lätt när man inte ser. Boken om Medelhavsmat har jag läst rakt igenom, den var verkligen intressant. Nu kan jag göra en aioli, det kunde jag inte innan, säger Marianne Persson.

Under dagens träff tränar man sig främst på att komma ihåg olika funktioner

Vi ser hur viktigt det är att träffas i grupp.

Tips. Att märka upp någon av knapparna på spelaren med en extra upphöjning i plast kan underlätta.

Matglad. Roligt att prova nya rätter, säger Marianne Persson.

i spelarna. Att navigera i talböckerna, till exempel växla mellan kapitelnivå och enskilda recept är inte alltid det lättaste. Med lite hjälp lyckas Marianne lägga in ett bokmärke på sitt favoritrecept ur **Sju sorters kakor**, ett recept på möra skorpor.

– Det är inte lätt att hoppa ”rätt” i boken, säger Maude Rylander från Burgsvik. Hon har åkt färdtjänst drygt sju mil från södra Gotland för att komma in till Syncentralen i Visby.

– Det är träning, träning, träning, jag får trycka många gånger. Men det är bra att jag har lärt mig nu att det inte är farligt att trycka på knapparna, jag kan inte förstöra något.

Det är Gunnel Mannervik och Gunnel Westergren på Syncentralen som dragit igång köksgruppen. Idén kommer från Syncentralen i Stockholm där de haft liknande träffar länge.

Talböckerna som använts vid träffarna har laddats ner från MTM av Korpens bibliotek. Med på uppföljningsträffen i dag är bibliotekarie Karin Blomquist. Hon

har med sig flera nya kok- och bakköcker. **Hirams gröna kokbok** är en av titlarna, som många av deltagarna känner igen.

– Talboksspelarna är inte lätta att hantera för den här gruppen, säger Gunnel Mannervik. De som är med här har oftast bara lyssnat på romaner från början till slut. Då behöver man inte kunna navigera i texten.

– Vi har sett hur viktigt det är att träffas i grupp och ge varandra tips på olika sätt att underlätta vardagen, säger Gunnel Westergren. ●

Favorit.

Journalisten Milena Bergquist har samlat sina favoriter bland legendariska matskribenten Hiramns roliga och nytänkande recept i **Hirams gröna kokbok**. **T**

MTM satsar extra på skolbiblioteken under 2015. Barn och ungdomar är de som ökar mest bland talboksläsarna.

TEXT ANNA GUSTAFSSON CHEN **FOTO** APELÖGA

MTM satsar på skolan

Redan förra sommaren anställdes Helena Nordqvist, lärare och bibliotekarie med lång erfarenhet av skolbiblioteksverksamhet, för att arbeta just med dessa frågor. Sedan dess har arbetet tagit fart.

– En av de saker vi gjorde hösten 2014 var att ordna ett demokonto, så att personer som inte är registrerade kan testa hur Legimus fungerar, berättar Helena. På så sätt kan även skolpersonal som inte arbetar i biblioteket – till exempel lärare och specialpedagoger – visa för elever och föräldrar vad Egen nedladdning är.

Legimus.se är MTM:s digitala bibliotek där man kan låna och ladda ner talböcker. Legimus är också namnet på MTM:s app. Demokontona har blivit mycket populära och i dagsläget är det ungefär 1500 personer som har ansökt om och fått ett eget demokonto av MTM.

För många skolbibliotek är arbetet med talböcker och tillgängliga medier något nytt – det är inte alla skolor som ens har ett skolbibliotek – och därför saknas ofta kunskap och rutiner kring detta ute på skolorna.

Tillsammans med Mediateket i Stockholms stad har MTM producerat en film om hur skolbibliotek kan arbeta med tillgängliga medier. Filmen har spelats in på Snösätraskolan i Stockholm och ger en rad tips att ta efter. Alla som vill kan se filmen på Mediatekets filmkanal på nätet, Tuben.

– Skolbiblioteken har samma möjligheter som folkbiblioteken när det gäller att ladda ner talböcker och skapa konton för enskilda låntagare, säger Helena.

Det som kan vara svårt är att få samarbetet mellan pedagogerna och bibliotekspersonalen att fungera riktigt smidigt. Det kan också vara svårt att hålla isär reglerna för inlästa ljudböcker från Inläsningstjänst från reglerna för talböcker.

MTM anordnar sedan många år regelbundet studiedagar för skolbibliotekspersonal. Nu har Helena också arbetat fram en skolhandledning som finns som pdf på legimus.se. I handledningen får man råd och stöd om det mesta som rör talboksverksamhet i skolan, allt från hur man söker talbokstillstånd till hur man gör när man ska låna ut talböcker på skolans surfplattor.

Under 2015 satsar MTM också extra på att besöka regionala utbildningsdagar, nätverksträffar och andra liknande forum för att informera om talböckers betydelse för elever och hur skolor kan lägga upp sin talboksverksamhet. MTM har bland annat besökt Karlskoga, Falun, Borås, Skövde, Uddevalla och Halmstad, och kommer att fortsätta med det arbetet under hösten. Men trots specialsatsningen är det förstås svårt att nå alla som behöver informationen.

– Nästa steg bli att anordna så kallade webinarier, där man kan följa en föreläsning via internet och även delta aktivt genom att till exempel ställa frågor, berättar Helena. Då kan alla som är intresserade vara med, från sin arbetsplats eller hemifrån. ●

Helena Nordqvist

Spännande skolstarter

Vänskap, kärlek, intriger och bus. Man vet aldrig vad som kommer att utspela sig i korridorerna när höstterminen drar igång. Här är några böcker om när skolstarten blir lite speciell.

TEXT SARA LAFOLIE

Hälsningar från havets botten av Christina Lindström

Första dagen på musikgymnasiet. Och plötsligt är hon bara där: Hanna som lämnade deras klass i årskurs fyra. Hon som tog Filles hjärta med sig när hon försvann ... Fille blir lika kär igen – men Hanna är svår att komma in på livet. Berättelsen pendlar mellan skoldrama och starka, sorgliga barndomsminnen av Hanna. De första veckorna på gymnasiet blir extra av allt. Kompisar, fester, repetitioner med bandet och så förälskelse. Alla försöker trevande hitta sin egen väg i livet. Från 15 år. **T P**

Dubbel-trubbel av Mac Barnett

Miles är ett erkänt busfrö. När han tvingas flytta med sin pappa till Gäspköping överraskas han vid skolstarten: på den nya skolan finns redan ett riktigt mästertligt busfrö! Niles. Till råga på allt blir Miles strax anklagad för ett av Niles bus mot självaste rektorn. Sedan följer en dråplig kavalkad av rivalitet innan duon Dubbel-Trubbel bildas. Hiskeliga planer smids som involverar stadens kor. Rektorn får inte en lugn stund. Från 9 år. **T**

Smyga, Spana, Snoka av Pernilla Gesén

Maja går i ettan. Ibland när eleverna har svårt att sitta stilla och lyssna på läraren ringer läraren i sin stora klocka med handtag. När det blir rast leker Maja och kompisarna med klockan i klassrummet. Plötsligt är den borta från skrivbordet och Maja blir den som får skulden. När Maja flyr och gömmer sig i ett skåp kommer hjälp från ett oväntat håll. Jag får en klump i magen när alla skyller på varandra, men kul berättat och bra slut! Finns som talbok för lästräning i två läshastigheter. Från 6 år. **T**

Nytt och roligt i Legimus

Filmade boktips och möjlighet att göra egna topplistor är två nyheter när det blir nya sidor för barn på legimus.se. Förhoppningsvis blir det både roligare och lättare att söka böcker och hitta boktips. I oktober publiceras de nya sidorna. Då flyttar också tre fina henfigurer dit. De har skapats av illustratören Moa Hoff.

Vi kommer att utlysa en tävling med chans för barn att namnge figurerna och vinna pris.

Mer information om tävlingen publiceras på legimus.se, så håll utkik!

ILLUSTRATION: MOA HOFF

Bokstart Sverige

Att knacka dörr är Kulturrådets senaste satsning på läsfrämjande, med inspiration från England och Danmark.

I Bokstart Sverige samverkar folkbibliotek med barnhälsovården för att informera om betydelsen av tidig språkstimulans och inspirera till att läsa högt, sjunga och rimma med sitt barn. Pilotprojekt pågår just nu i Göteborg, Landskrona och Södertälje. Bokgåvor delas ut under barnets första tre år. MTM har hjälpt till att välja böcker och de flesta på Bokstarts tipslista finns också som taktill bilderbok. Informationsmaterial på olika språk finns på Kulturrådets webbplats.

Laleh Zarei

Ålder: 33 år

Bor: Stockholm

Tycker om: Jag älskar Legimus!

Gör: Rehabiliterar sig efter en bilolycka, skrivit magisteruppsats i företagsekonomi.

Önskar: "Just nu önskar jag att man ska kunna öka läshastigheten på talböcker till 300 på Iphone, i dag funkar det bara på andra typer av smartphone".

Mål: Att bli smärtfri och sedan cykla till alperna.

Laleh Zarei fick höra att hon var lat som inte läste. Skolgången var tuff och föräldrarna hade svårt att förstå varför läsningen gick trögt. Men i sena tonår fick Laleh sin adhd- och dyslexidiagnos och allt vände. Nu har talböckerna öppnat en ny värld.

TEXT OCH FOTO MARITA FORSBERG

"Jag överlevde tack vare talböckerna"

En varm och vacker sensommar-dag träffar jag Laleh i hennes hem på Söder i Stockholm. Hon ropar från köket att jag kan komma in och slå mig ned. Hon fixar fika samtidigt som ett telefonsamtal klaras av och föräldrarna på tillfälligt besök blir ompysslade.

Även om Laleh verkar ha full koll, kräver vardagen sitt då hon går igenom en rehabilitering och är sjukskriven efter en bilolycka. Det tar på krafterna men i dag

kan hon äntligen ta promenader och livet börjar ta form igen.

Talböckerna hjälpte mig igenom dagarna.

– Jag har varit sängliggande i över ett år efter olyckan och enda anledningen att jag överlevde det var Legimus. Talböckerna hjälpte mig igenom dagarna.

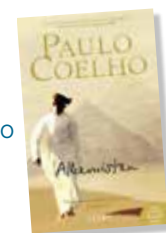
Lalehs familj, som är kurder, kom till Sverige när hon var 14 år. Den första tiden i skolan var svår och Laleh behövde hjälpa till mycket hemma med yngre syskon, varför tid för läsläsning och annat inte fanns. Hon beskriver själv hur hon blev grymt bra på att lyssna i skolan men att det inte räckte när hon började på gymnasiet. I och med att hon fick sina diagnoser, adhd och dyslexi samt i dag även konstaterad Asperger, blev hon bekant med talböcker.

Lalehs boktips:

Din gränslösa styrka
av Anthony Robbins **T P**

Alkemisten
av Paulo Coelho **T P**

Ett rikare liv
av Charlie Söderberg och Lennart Göthe **T**

Hemma. Laleh börjar känna sig hemma i Stockholm, hon trivs och ser fram emot att bygga upp ett hem och komma ut i arbetslivet.

Legimus

De som har en läsnedsättning får låna böcker på legimus.se. På biblioteket får man hjälp att registrera sig som användare.

Exempel på läsnedsättningar:

- synskada
- rörelsehinder
- utvecklingsstörning
- läs- och skrivsvårigheter
- tillfällig läsnedsättning på grund av sjukdom eller skada
- kognitiva funktionsnedsättningar (till exempel traumatiska hjärnskador, språkstörning, afasi, autism, adhd, demenssjukdomar).

Jag är så glad att jag är född under detta sekel.

om jag läser i snitt en bok om dagen i dag så vet jag att jag inte är lat utan jag behövde bara böcker anpassade till min förmåga.

När vi kommer in på läsning och böcker strålar det om Laleh. Hon slukar det mesta men just nu är det psykologi hon helst läser. Laleh berättar att hon brukar be andra om lästips. För att få nya perspektiv.

– När det kommer till böcker så är jag en livsnjutare!

Laleh återkommer ofta till hur viktig läsningen är för henne. Hur talböckerna gett henne självförtroende. Nu ser hon möjligheter och har drömmar om framtiden.

– Förr kunde folk och lärare säga att jag var lat och att det var därför jag inte läste böcker. Men

– Jag är så glad att jag, med min dyslexi, är född under detta sekel. Annars hade jag dött som en analfabet utan att ha bläddrat igenom en bok.

Att leva med hyperaktivitet och vara konvalescent är en svår ekvation. Men Laleh har lärt sig knep för att bemästra olika situationer. När hon läser talböcker spelar hon till exempel Candy Crush – det gör att hon kan koncentrera sig på läsningen.

Tiden efter bilolyckan har gett Laleh en önskan att hjälpa andra att komma på fötter. Kanske som psykolog eller coach. Från att ha varit en rastlös själ som rest runt i världen känner hon att hon börjar landa. Nu är det läsning som ger henne ro och Stockholm börjar kännas hemma. Jag frågar Laleh om hon efter att ha levt halva sitt liv i Sverige känner sig som svensk eller kurd.

– Jag är någonstans mittemellan, man är aldrig helsvensk eller helkurd. När folk frågar var jag kommer från svarar jag ”jag är från jorden”! ●

Du? Eller någon du känner?

Mer än en halv miljon av Sveriges befolkning har en läsnedsättning som gör det svårt att läsa en vanlig dagstidning. Nu finns drygt 100 av Sveriges dagstidningar som oavkortade taltidningar. Med andra ord kan du äntligen själv välja vilka nyheter som du vill läsa.

Från världspolitik till Dagens ros.

Läs mer på taltidningarna.se

Rapport från IFLA-konferensen

I augusti samlades biblioteksfolk från hela världen i Sydafrika på IFLA:s årliga konferens. IFLA är det globala nätverket för biblioteksfrågor. Över 3 000 deltagare slöt upp, bland andra Kristina Passad och Ingrid Källström från MTM.

– Det har varit roligt och lärorikt att få ta del av presentationer från olika biblioteksverksamheter, säger Kristina som är ny representant i sektionen som arbetar med frågor som rör funktionsnedsättning.

Under konferensen passade IFLA:s sektion för barnbibliotek på att fira att de funnits i 60 år. Ingrid Källström, som har en aktiv roll i sektionen sedan sex år tillbaka, var med och ordnade seminarier och kalas.

Många andra svenskar finns representerade i de 43 olika sektionerna. Vissa från stadsbibliotek, högskolebibliotek och andra från Svensk biblioteksforening.

En viktig sektion som MTM håller ögonen lite extra på i år är den för skolbibliotek. På konferensen presenterades de nya riktlinjerna för skolbibliotek.

Internationell Daisy-konferens i Sverige

Den 16–18 maj 2016

anordnar MTM och Svenska Daisykonsortiet, SDK, den internationella konferensen Take

Part – Human Perspectives on Inclusive Publishing i Stockholm. Samtidigt firar DAISY-konsortiet 20 år.

Huvudtalare blir kulturminister Alice Bah Kuhnke som ska tala om tillgänglighet och demokrati. Övriga föreläsare representerar området ur ett brett perspektiv. Titta gärna på konferensens webbplats takepart2016.se.

Sidan uppdateras löpande med talare och övrigt program.

Nytt vetenskapligt råd på MTM

MTM har bildat ett vetenskapligt råd som utgör en viktig grund i myndighetens fortsatta arbete. Det har en rådgivande funktion och ska bevaka och sprida relevant forskning om tillgängliga medier och deras målgrupper. MTM:s generaldirektör Roland Esaiasson är rådets ordförande.

Mer information om rådet och vilka som ingår finns på mtm.se

Ur MTM:s arkiv

På ett bibliotek sent 80-tal i Sverige

Både talboksläsare och andra, väntar tålmodigt på att få sina utvalda böcker registrerade i lånedisken. Att framtiden skulle komma att innebära tjänsten Egen nedladdning både hemma och på biblioteken kunde ingen drömma om då!

Ökning. Fler och fler barn och ungdomar känner till och använder Notas tjänster i Danmark.

Antalet danska barn och ungdomar som läser talböcker ökar. Marknadsföring i tv och sociala medier samt större medvetenhet om läs- och skrivsvårigheter är förklaringen, enligt Michael Wright, direktör på det statliga biblioteket Nota.

TEXT TOBIAS WILLSTEDT FOTO APELÖGA

Föryngring av talboksläsare i Danmark

Det är en tidig morgon i juni och en grupp kollegor från MTM är på väg till Köpenhamn för att besöka Nota, Danmarks motsvarighet till MTM. De producerar talböcker, e-böcker och punktskrift för personer med läsnedsättning. Både till barn och vuxna.

Nota har cirka 85 000 registrerade användare och består huvudsakligen av personer med nedsatt syn, dyslexi/läs- och skrivsvårigheter eller någon annan funktionsnedsättning. För att registrera sig som användare så måste man kunna redovisa en dokumenterad läsnedsättning. När vi frågar mer om gruppen som använder Notas tjänster berättar barn- och ungdomsbibliotekarie Katrine Bruun Dahl något intressant för oss.

– Antalet barn och ungdomar som an-

vänder tjänsterna har växt enormt under senaste åren. I dag är ungefär 30 000 av Notas 85 000 användare 0–19 år gamla och många av dem har dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter. För några år sedan såg gruppen väldigt annorlunda ut, och användarna var betydligt äldre.

– Vi jobbar på att utveckla kontakten med dem som finns runtomkring barnen, bland annat genom riktade nyhetsbrev till deras föräldrar och pedagoger, säger Katrine Bruun Dahl.

Notas direktör Michael Wright bekräftar att användargruppens sammansättning har förändrats mycket

För några år sedan såg gruppen annorlunda ut.

Michael Wright, direktör på Nota.

FOTO: TOBIAS WILLSTEDT

Tecknat.

Bildruta från en seriebok om Spindelmannen.

E17 är namnet på Notas webbkatalog.

NOTA/ANDERS SEIERØE MORTENSEN

de senaste åren. Tidigare hade de flesta synnedsättning och användarna hade en relativt hög ålder:

- Delvis handlar det om Notas marknadsföring, något vi jobbat mycket med de senaste åren. Vi har marknadsfört Nota i rikstäckande tv och i sociala medier. Det handlar också om att medvetandenivån i samhället vad gäller dyslexi/läs- och skrivsvårigheter har ökat anmärkningsvärt och att det har lett till att många barn- och unga nu har mer kunskap om Notas tjänster.

Runt år 2000 genomförde Nota ett tekniskifte som har ändrat mycket i hur de arbetar. Sedan skiftet har biblioteket konverterat hela sin omfattande samling av analoga inspelningar till digitalt format. För arbetet med inläsningar har Nota byggt upp sin egen studio med vilken arbetet att konvertera inspelningar har visat sig så billigt och effektivt att Nota nu också gör samma tjänst åt Norges och Schweiz talboks- och punktskriftsbibliotek. Digitaliseringen har möjliggjort webben E17. Med den kan användare själva ladda ner och

strömma talböcker och andra tillgängliga medier för att läsa. Denna tjänst kan liknas vid MTM:s digitala bibliotek Legimus.

Nota lånar ut sina medier direkt till låntagarna så deras samarbete med biblioteken är lite annorlunda än i Sverige. Nota förser sina användare med material genom postleverans och digital nedladdning. Ett vanligt danskt bibliotek har inga medier från Nota men bibliotekspersonal på de danska biblioteken kan anmäla sig som E17-assistenter så att de kan hjälpa Notas användare att exempelvis ladda ner material eller använda andra tjänster. Samarbetet med biblioteken och den närmare kontakten med användarna har tagit form i projekt som Duo – ett nätverk för studenter med dyslexi/läs- och skrivsvårigheter som Nota satt upp tillsammans med ett antal danska folkbibliotek.

- Många med dyslexi och läs- och skrivsvårigheter kan känna sig väldigt ensamma. Det här ger studenterna en chans att träffas och hjälpa varandra. För oss handlar det inte bara om medierna, berättar Michael Wright. ●

Karen Marie Pedersen.

Fuglsangcentret är en kurs- och rekreationsanläggning som drivs av Dansk Blindesamfund. MTM gjorde ett besök för att lära sig mer om hur de arbetar med IT, datorhjälpmedel och utbildning för synskadade.

TEXT EVA NILSSON FOTO FUGLSANGCENTRET

Den danska modellen

För ett antal år sedan avvecklades alla län i Danmark och gjordes om till fem större regioner. På många håll lades syncentralerna ner. Enligt lagen om specialundervisning för vuxna ansvarar kommunerna för rehabilitering och utbildning. De kan själva organisera eller köpa in utbildningen från de syncentraler som finns kvar i några kommuner, regionala syncentra eller från privata aktörer. Fuglsangcentret är en sådan aktör.

Jesper Fraenkel är kursansvarig på centret som ligger på Jyllands sydöstra kust. Karen Marie Pedersen är vice ordförande i Dansk Blindesamfunds kultur- och fritidsutskott. De båda visar lokalerna och berättar om verksamheten. De redogör också för hur man tilldelar datorer och hjälpmedel för synskadade i Danmark.

Jesper berättar att centret erbjuder utbildning i skärmläsaren Jaws tillsammans med Windows och Officepaket, kurser om Iphone och Daisy samt kurser om hur man använder Mac och Ipad.

I Danmark kan personer med synnedsättning få talsyntes och skärmläsare till sin egen dator. Dessutom kan de få en bärbar, specialframtagen dator med inbyggd punktskriftsskärm och talsyntes

som hjälpmedel. En av dessa specialdatorer heter Braille Sense. Där finns program för att surfa, ordbehandla, läsa talböcker, hantera sin kalender och e-post. Det går att koppla upp sig mot bibliotek som har talböcker i Daisyformat för att söka böcker, ladda ner dem och läsa. Det går också att använda datorn för att söka efter böcker i Notas katalog E17.

Nota lånar ut både talböcker och ljudböcker. Om en bok redan finns inläst som ljudbok köper de in den istället för att göra en talbok. Dansk blindesamfund försöker påverka förlagen att göra ljudböcker i Daisyformat och läsa in allt material så som noter och baksidestext så de passar även för personer med synnedsättning.

I Danmark pågår sedan en tid tillbaka en konflikt mellan kulturdepartementet och utbildningsdepartementet om hur upphovsrättslagen ska tolkas när det gäller framställning av e-böcker. Därför framställer man enbart e-böcker till studerande men inte till andra låntagare. Talböcker med text kan man för närvarande inte heller framställa. Dansk blindesamfund är kritiska mot den snäva tolkning som kulturdepartementet gör av upphovsrättslagen. ●

Jesper Fraenkel.

5 frågor till...

Jesper Klein som är ny ordförande för internationella Daisy-konsortiet, chef för Medier och tjänster på MTM och älskar musik och mat.

TEXT LENA BOQVIST FOTO PRIVAT

Kan ditt ordförandeskap påverka svenska talboksläsare?

– Ja, arbetet i konsortiet kan hjälpa till att förverkliga att tillgängliga medier som görs av MTM och bibliotek i Sverige blir bättre. Det kan också påverka att de kommersiella e-böckerna blir mer tillgängliga.

Boktips: Modern mathistoria i **Nu äter vi!** av Jenny Damberg.

ser, nyhetsbrev och webbplatsen daisy.org.

Är Daisy-formatet på väg att försvinna?

– Epub3 kommer på lång sikt att ersätta Daisy 2.02-formatet men redan nu kan många talboksspelare och program spela upp både Daisy och Epub3.

Varför är internationella samarbeten viktiga?

– MTM och liknande organisationer i andra länder har ett stort behov av att samarbeta över hela jordklotet. Våra verksamheter är specifika och riktar sig till samma målgrupper, de med läsnedsättning. Det innebär till exempel att ett projekt i Australien kan påverka framtiden för Talboken kommer-låntagare i Sverige.

Vilken inverkan har det internationella Daisy-konsortiet på det svenska Daisy-konsortiet?

– Svenska Daisy-konsortiet har stor nytta av den kunskap som finns internationellt kring tillgängliga medier och hur den kommersiella bokbranschen arbetar. Den kunskapen förmedlas via konferen-

Vad vill du säga till en talboksintresserad bibliotekarie?

– Ert arbete är otroligt viktigt! Tekniken ska inte vara ett hinder utan en möjlighet. Ni hjälper människor att ta del av samhällsinformation och kulturutbud. Genom digitala tillgängliga medier har vi möjlighet att skapa ett samhälle där de med läsnedsättning har samma möjlighet som andra att ta del av litteratur och information. ●

Talboken kommer-låntagare: en låntagare som får hjälp av personalen på biblioteket att ladda ner böcker över internet direkt till låntagarens talboksspelare.

Tillgänglig

Namn: Jesper Klein

Ålder: 38 år

Familj: Fästmän

Amanda och sonen Alvar

Bor: Stockholm

Hobby: Musik och mat

Internationella Daisy-konsortiet

är en global organisation som arbetar för att personer med läsnedsättning ska få tillgång till litteratur och information.

Jesper Klein tillträdde som ordförande den 1 september 2015 och leder styrelsen som består av 19 ledamöter från hela världen.

BIT FÖR BIT

Hur mycket kan du om litteratur? Testa dig själv eller tävla mot andra! Läs en ledtråd i taget och svara när du tror att du kan. Rätt svar finns under frågorna.

	5 POÄNG	4 POÄNG	3 POÄNG	2 POÄNG	1 POÄNG
FÖRFATTARE	I Torquay finns en giftträdgård med inspiration från böckerna.	Adlades 1971 av drottning Elizabeth II för sitt bidrag till litteraturen.	Pjäsen Rättfällan har spelats utan uppehåll sedan 1952.	En excentrisk begåvare och en äldre dam löser intrikata fall.	Världens bäst säljande författare efter Shakespeare.
LAND	I år blev organisationen PRAESA i detta land världsberömd genom ALMA-priset.	Nobelpriset tilldelades 1991 författaren till det regimkritiska eposet Burgers dotter.	Deon Meyer skildrar kriminalitet i huvudstaden som brer ut sig nedanför Devils Peak.	I dag har landet 11 officiella språk – tidigare bara afrikans och engelska.	I Samtal med mig själv möter vi motståndsmannen som blev landets president.
ROMAN	Romanen kom ut 1960 och vann Pulitzerpriset 1961.	Temat i boken är rasdiskriminering i den amerikanska södern.	En av huvudpersonerna är advokaten Atticus Finch.	I år kom författarinns andra roman: Ställ ut en väktare.	Romanen är till viss del baserad på författarinnan Harper Lees egen uppväxt.
PLATS	Pjäsen The Frozen deep från 1857 skildrar Franklin-expeditionens öde på denna plats.	Jack blir ensam kvar här i denna spökhistoria av Michelle Paver.	Halvinuiterna Edie Kiglatuk måste lösa två mord som begåtts i området.	Bea Uusma har i sin bok redogjort för Andréas misslyckade expedition hit.	Denna plats är varken en kontinent eller en världsdel. Namnet betyder björn på grekiska.
SNYLTARE	Förekommer i formation som inleder Kerstin Ekmans svit om ett sörmäländskt samhälle.	Bondkvinnan Babs blandar giftig dekokt på en rökig variant i Fay Waldons roman.	I sångboken Nu ska vi sjunga finns en visa om den gula herrn.	Kålmasken sitter på den och röker vattenpipa i Alice i underlandet.	Elsa Beskows Tomtebobarna har granna men giftiga hattar.

Rätt svar: Författare: Agatha Christie. Land: Sydafrika. Roman: Dödsynd. Plats: Svamp.

FRÅGOR: HELENA LINGMERT OCH SARA LAFOLIE

LIFE'S A BITCH

AV EMELIE WEDHÄLL

Emelie Wedhäll ritar serier om livets berg- och dalbanor.

Årets Bok- och biblioteksmässa har fokus bland annat på isländsk litteratur. Vi tipsar om fem favoriter.

TEXT HELENA LINGMERT FÖRFATTARFOTO SOFIA RUNARSDOTTER

Islandshöst

Isländska samtal

av Håkan Boström

Håkan Boström presenterar tio isländska författare och deras verk, bland annat: Halldór Laxness, Kristin Ómarsdóttir, Steinn Steinarr, Einar Már Guðmundsson, Kristin Marja Baldursdóttir, Thor Vilhjámsen och Jóhann Hjálmarsson. **T**

Glasbruket

av Arnaldur Indriðason

En äldre man hittas mördad i en lägenhet i Reykjavik. Bredvid kroppen finns ett kryptiskt meddelande och i hans skrivbord hittar polisen ett foto av en gravsten. Samtidigt försvinner en ung kvinna från sitt eget bröllop. Boken belönades med det skandinaviska deckarpriset Glasnyckeln 2002. **T P**

Kungar av Island

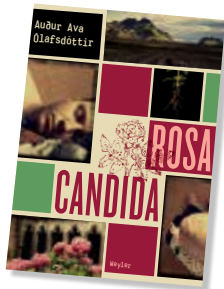
av Einar Már Guðmundsson

En berättelse om den rika och mäktiga familjen Knudsen som styrkt kuststaden Tangavík i tvåhundra år. Familjen har byggt imperier och förlorat dem, den har försvunnit och återkommit. Författaren fick Svenska Akademiens Nordiska pris 2012. **T**

Rosa candida

av Auður Ava Ólafsdóttir

Lobbi är en ung islänning som är passionerat intresserad av trädgård och rosor. Nu drömmer han om att ta hand om en klosterträdgård i södra Europa. Han lämnar Island, men också den unga kvinna som han fått ett oplanerat barn med. Men barnets moder kommer efter och vänder upp och ner på klosterlivet. **T**

Fiskarna har inga fötter

av Jón Kalman Stefánsson

Romanen utspelar sig huvudsakligen i Keflavik, känd för sin amerikanska flygbas och den eviga vinden från havet. Det är en historia om ett lavalandskap och ett hav fullt av fisk som inte får fiskas. Författaren fick PO Enquists pris 2011. **T**

